

Leids-Haags Allegorieënlexicon

Leiden University Dual PhD Centre The Hague

Leids-Haags Allegorieënlexicon

Redactie:

Adriaan in 't Groen
Charlotte de Roon
Pieter Slaman

Eburon
Delft 2016

ISBN 978 94 63010641

Uitgeverij Eburon

Postbus 2867

2601 CW Delft

tel.: 015-2131484

info@eburon.nl / www.eburon.nl

Vormgeving: Charlotte de Roon en Pieter Slaman

Omslagontwerp: Ubbo Nieuwland

© 2015 Leiden University Dual PhD Centre The Hague. Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

*Ter ere van Adriaan in 't Groen,
grondlegger van het Dual PhD Centre*

Colofon

Redactie

Adriaan in 't Groen
Charlotte de Roon
Pieter Slaman

Auteurs

Wilfried Admiraal
Willem Beijk
Ingrid van Biezen
Bob Zadok Blok
Anneke Boot
Hans Borgman
Reina Brouwer
Paul Cliteur
Mark Dechesne
Hester Diderich
Rob van Eijk
Saskia Gras
Adriaan in 't Groen
Ron Habiboe
Willy van Harten
Miranda de Hei
Jaap van den Herik
Maria den Hertog
Rikki Holtmaat
Mark van Houwelingen

Anita van der Hulst
Ries Kamphof
Vasileios Karakasis
Aad Kortekaas
Margriet Krijtenburg
Marieke Kroneman
Patricia Leito
Corrie van Maris
Paulo Marques Morgado
Willem Otterspeer
Ritsart Plantenga
Jos Raadschelders
Laurens Raijmakers
Martin Reekers
Cor den Ridder
Victor Roggeveen
Charlotte de Roon
Anne Sander
Herman Schipper
Pieter Slaman
Robert Tijssen
Christine Tremblay
Esmeralda Vergeer
Rina Visser
Wilma der Weduwe
Wim Willems
Jos Winnink

Universiteit Leiden
Faculteit Governance and Global Affairs
Leiden University Dual PhD Centre
Lange Houtstraat 11, 2511 CV DEN HAAG
crk@fgga.leidenuniv.nl
www.fgga.leidenuniv.nl/crk

**Universiteit
Leiden**
Governance and
Global Affairs

Thema's

Allegorie: een introductie	11
<i>Adriaan in 't Groen</i>	
Assimilatie	17
<i>Anita van der Hulst</i>	
Beeldvorming	25
<i>Cor den Ridder</i>	
Besluit	33
<i>Mark Dechesne</i>	
Big Data	41
<i>Jaap van den Herik</i>	
Bildung	49
<i>Adriaan in 't Groen</i>	
Biografie	59
<i>Wim Willems</i>	
Burgemeesters en veiligheid	65
<i>Patricia Leito</i>	
Conflict agenda	71
<i>Vasileios Karakasis</i>	
Creativiteit	79
<i>Bob Zadok Blok jr.</i>	
Discriminatie	89
<i>Rikki Holtmaat</i>	
Doorbraak	99
<i>Jos Winnink</i>	
Duurzame innovatie	105
<i>Aad Kortekaas</i>	
Esperanto	111
<i>Paul Cliteur</i>	
Europese bevoegdheden	117
<i>Ries Kamphof</i>	
Familie-in-bedrijf	125
<i>Maria den Hertog</i>	
Gender	133
<i>Christine Tremblay</i>	
Informatie (1)	141
<i>Hans Borgman</i>	
Informatie (2)	151
<i>Rob van Eijk</i>	

Institutioneel wantrouwen	161
<i>Herman Schippers</i>	
Kunstenaarschap	167
<i>Rina Visser</i>	
Kindermishandeling	175
<i>Hester Diderich</i>	
Loopbaanontwerp	183
<i>Martin Reekers</i>	
Maatvoering	191
<i>Corrie van Maris</i>	
Magistraat	197
<i>Wilma der Weduwe</i>	
Meertaligheid	205
<i>Anne Sander</i>	
Menselijke waardigheid	213
<i>Margriet Krijtenburg</i>	
Mythevorming	221
<i>Ron Habiboe</i>	
Nature - nurture	229
<i>Willy van Harten</i>	
Ontplooiing	237
<i>Saskia Gras</i>	
Overheid	245
<i>Jos C.N. Raadschelders</i>	
Participatie	253
<i>Charlotte de Roon</i>	
Partijlidmaatschap	261
<i>Ingrid van Biezen</i>	
Praktijkonderzoek	271
<i>Wilfried Admiraal</i>	
Regel	279
<i>Ritsart Plantenga</i>	
Regeldruk	285
<i>Esmeralda Vergeer</i>	
Rekenvaardigheid	293
<i>Mark van Houwelingen</i>	
Samenwerkend leren	299
<i>Miranda de Hei</i>	
Seksuele acceptatie	307
<i>Marieke Kroneman</i>	

Stemming.....	315
<i>Willem Otterspeer</i>	
Studentenrechtsbescherming	323
<i>Willem Beijk</i>	
Sustained Competitiveness.....	331
<i>Paulo Marques Morgado</i>	
Thorbecke's Huis.....	343
<i>Laurens Raijmakers</i>	
Vakonderwijs.....	349
<i>Anneke Boot</i>	
Veiligheidskunst.....	357
<i>Victor Roggeveen</i>	
Verzorgingsstaat.....	363
<i>Pieter Slaman</i>	
Wetenswaarde.....	371
<i>Robert Tijssen</i>	

Allegorie: een introductie

Er bestaan veel verhalen over en afbeeldingen van de grot van Plato, de beroemde allegorie van de problematische relatie tussen werkelijkheid en menselijk weten. Hieronder is één van die afbeeldingen te zien. Tussen deze afbeeldingen bestaan veel verschillen. Maar de kernboodschap is steeds dezelfde. Er is een wereld in de grot, en er is een wereld buiten de grot. De beeldenaars en duiders van Plato willen laten zien dat deze ‘binnenwereld’ en ‘buitenwereld’ van elkaar verschillen. Bewoners van de grot zien verschillende beelden van het leven buiten de grot in de grot ‘gespiegeld’. Deze spiegelingen ontstaan door lichtinval, vuur en schermen. De plaats van de bewoner in de grot, de plaats ten opzichte van lichtinval, vuur en schermen, beïnvloedt de waarneming van de bewoner van de spiegeling. Sommige waarnemers hebben een geoefend, geleerd oog, andere hebben juist toelichting nodig over wat er waar te nemen valt. Deze allegorie moet ons tot het inzicht brengen dat we nooit kunnen weten wat reële beelden zijn en daarom nooit de volledige werkelijkheid van ons bestaan kunnen zien of begrijpen.

Figuur 1. Plato's allegorie van de grot.¹

¹ Jan Saenredam, *Grot van Plato*, 1604, collectie Rijksmuseum.

Deze metafoor van de grot van Plato houdt de waarnemer, de wetenschapper, bescheiden. Zij brengt ons tot vragen als: wat zie ik nu, wat kan ik zien, is het een beeld van de werkelijkheid, is het de echte werkelijkheid, wat nemen anderen waar, kunnen we elkaars waarnemingen vergelijken, spreken we dezelfde taal, hebben we dezelfde hulpmiddelen om te zien waar ik moet gaan staan bij de waarneming, waar kan ik gaan staan, hoog of laag, links of rechts, hoe beïnvloedt dat mijn beeld van de werkelijkheid, of de vermoedelijke, hypothetische werkelijkheid, hoe kan ik begrijpen? Het besef van deze fundamentele twijfel is een voorwaarde voor wetenschapsbeoefening. De allegorie van de grot van Plato is zo een inspiratiebron voor een waarnemer, een duider, een wetenschapper.²

Wetenschappers kijken met behulp van verschillende theorieën en met behulp van een groot arsenaal van methoden naar de maatschappelijke werkelijkheid om ons heen. Ook al doet iedereen haar of zijn best zo alzijdig en zo grondig mogelijk waar te nemen, toch komt het keer op keer voor dat de bewezen geachte, of aannemelijk gemaakte hypothese verlaten moet worden. De socioloog Abraham de Swaan heeft dat recent weer eens laten zien met zijn hernieuwde blik op een van de schoolvoorbeelden van psychologisch onderzoek, Milgrams bestraffingsexperiment. Met een andere kijk op *hetzelfde* experiment, met een andere focus op het gedrag *dezelfde* deelnemers aan het experiment, komt hij tot een fundamenteel ander inzicht dan Milgram. Decennia lang geprezen standaardwerk der psychologie moet op essentiële onderdelen worden herzien. De wetenschap toont dan haar ware gezicht.³

De verbeelding van de allegorie brengt nog een ander inzicht over: in de grot zijn geoefende waarnemers en onwetenden. De geoefenden zien, discussiëren, duiden en vertellen daarover aan de nog-niet-wetenden. Studie en verdieping in interactie met de wereld om ons heen leidt tot persoonlijke ontwikkeling. Dat leidt tot een geoefend, ervaren oog der waarneming. Nieuwe gezichtspunten laten een andere blik op de werkelijkheid zien. Door deze persoonlijk ontwikkeling, of *Bildung*, ontstaat een geoefend oog, kan de twijfel der waarneming worden verbonden met andere, concurrerende inzichten. Dit Bildungsproces dat weten schept, *wissen schafft*, om de kerngedachte van Wilhelm von Humboldt (Potsdam, 1767 – Berlin, 1835) te formuleren, is een essentieel onderdeel van de

---

² Vgl. Cornelis Verhoeven, *Mensen in een grot: beschouwingen over een allegorie van Plato* (Baarn: Ambo, 1983).

³ Abram de Swaan, *Compartimenten van vernietiging. Over genocidale regimes en hun daders* (Amsterdam: Prometheus-Bert Bakker, 2014), 34-36.

habitus van de wetenschapper. Dat zoeken naar weten is volgens Humboldt een nooit eindigend proces. Max Weber werkt dat uit in zijn rede *Wissenschaft als Beruf*. Hij voert de wetenschapper op die bij zijn levenslange onderzoekende tocht vol passie gericht is op ontdekking, op doorbraak van inzichten door jarenlange culminatie van persoonlijke waarnemingen, maar toch geen resultaat boekt: “daß mit noch so viel von solcher Leidenschaft, so echt und tief sie sein mag, das Resultat sich noch lange nicht erzwingen läßt”.⁴ Wetenschap kan volgens Weber niet alleen bestaan uit rekenen en statistiek. De wetenschapper moet vindingrijk zijn:

Es ist ja wohl heute in den Kreisen der Jugend die Vorstellung sehr verbreitet, die Wissenschaft sei ein Rechenexempel geworden, das in Laboratorien oder statistischen Kartotheken mit dem kühlen Verstand allein und nicht mit der ganzen Seele fabriziert werde, so wie “in einer Fabrik”. (...) Hier wie dort muß dem Menschen etwas – und zwar das richtige – *einfallen*, damit er irgend etwas Wertvolles leistet. Dieser Einfall aber läßt sich nicht erzwingen. Mit irgendwelchem kalten Rechnen hat er nichts zu tun.⁵

Het komt volgens Weber op “persoonlijkheid” van de wetenschapper aan die erop is gericht wetenschap in context van haar omgeving te ontwikkelen. De wisselwerking praktijk-weten, en het begaan van nieuwe, riskante paden daarbij, creëert nieuw weten. De wetenschapper die met zijn persoonlijkheid “rein der Sache dient”.⁶ Niet het gewin, maar de ontdekkingstocht naar het onbekende moet volgens Weber centraal staan, ook als een wetenschappelijke tocht leidt naar het ‘niet-vinden’. Universiteiten moeten hiervoor ruimte creëren: minder regels, meer vertrouwen in de ontwikkelkracht van de individuele wetenschapper. Meer toeval daarbij durven toelaten met meer scepsis voor het effect van sturing. Zo kunnen zowel Plato, Wilhelm von Humboldt (maar ook zijn broer Alexander) als Weber⁷ worden begrepen. Met hun inzicht in het ontstaan van wetenschappelijke doorbraken, zouden zij weinig waardering hebben kunnen opbrengen voor het groeiende geloof in profileringsgebieden en nationale wetenschapsagenda’s, die niet gefundeerd zijn op empirie, maar op maatschappelijk en politiek wensdenken.

---

⁴ Max Weber, *Wissenschaft als Beruf*, 1917-1919, (Studienausgabe der Max-Weber-Gesamtausgabe, Band I/17, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1994), 6.

⁵ Weber, *Wissenschaft als Beruf*, 6.

⁶ Weber, *Wissenschaft als Beruf*, 7.

⁷ En natuurlijk vele anderen!

De grot van Plato, het Bildungsbegrip van Humboldt, de rede van Weber en voorbeelden uit de actualiteit maken wetenschap persoonlijk. Ja, het maakt uit waar de waarnemer gaat staan, welk licht hij wil of kan waarnemen, welk licht hij toelaat op delen van de vermoedelijke, hypothetische werkelijkheid. Deze houding gaat gepaard met het afscheid nemen van vermeende zekerheden uit het verleden. Nieuwe perspectieven verdrijven oude. Soms doet het pijn om een andere plaats in de grot in te moeten nemen, een nieuw gezichtspunt te ontdekken, een andere duiding te moeten vertellen, omdat een beeld uit het verleden een waanbeeld blijkt te zijn. Daarom moet de wetenschapper zich steeds afvragen: waar ga ik staan? En: bij wie ga ik staan, bij welke groep waarnemers sluit ik me aan? We weten dat de keuze daarvan de waarneming onvermijdelijk zal beïnvloeden.⁸ Daarom doen wetenschappers er goed aan door de grot te wandelen om hun persoonlijke ontdekkingen in verband te kunnen brengen met gezichtspunten van anderen in de grot. Tijdens zo'n levenstocht kan ook het zicht worden ontnomen, kan niets worden gezien, kan niets worden gevonden. Dat inzicht kan de waarnemer juist verder helpen. Hij of zij kan het delen met anderen: in dat deel van de grot, vanuit dat gezichtspunt is niets te vinden. Anderen kunnen zich dan de moeite sparen. Het 'niet-vinden' is niet populair. Het is verbonden met het *zogenamd* falen van de waarnemer: collega's, redacties en financiers willen toepasbare resultaten zien! Deze misvatting kan worden tegemoet getreden door de weg naar het niet-vinden nauwkeurig en uitvoerig te beschrijven. Daar moet ruimte in tijd, didactiek, ambiance en prestige voor worden gegeven.⁹

Deze tocht door de grot en de wereld daarbuiten, en het zoeken en duiden van werkelijkheden verbindt de auteurs van dit boek vol met hun allegorieën, met hun beeldende verhalen van waarnemingen, van vermeende, hypothetische werkelijkheden. We doen ons best om te zien, we wisselen beelden uit, vergelijken ze, niet-houdbare registreren we ook, betere schrijven we op voor iedereen die ze maar wil lezen. Ziehier het motief van dit boek.

---

⁸ Zie ook Pierre Bourdieu, *La distinction. Critique sociale du jugement* (Paris: Éditions de Minuit 1979): Waarneming en gedrag van het individu worden onvermijdelijk, wetmatig, beïnvloed door de omgeving waarbinnen zij of hij functioneert.

⁹ Vgl. Einsteins zoektocht naar zijn nog steeds niet gevonden 'tekortkoming' bij zijn relativiteitstheorie. Daarbij heeft hij ook Leiden aangedaan. Dat heeft geleid tot opmerkelijke colleges en notities, veel weten dus, maar nog niet tot een opheffing van het gedeeltelijk niet-weten bij zijn relativiteitstheorie.

Behalve de liefde voor het waarnemen, het ontdekken, verenigt nog meer de auteurs van dit boek. We komen uit veel windstreken, hebben veel levenservaring en combineren onze wetenschappelijke waarnemingstaak met activiteiten in andere beroepsvelden. We vermoeden dat we door het gecombineerde leven binnen en buiten de wetenschap anders waarnemen en onze ervaringen ook anders duiden, dan de waarnemers die zich louter concentreren op de wereld van onderzoek. Over enige tijd zal blijken wat het effect van die dualiteit is op waarneming en duiding.

De metafoor van de grot is niet alleen de inspiratie voor dit lexicon, maar ook voor de auteurs ervan. Dat zijn duale promovendi met hun promotores van het duale doctoraatprogramma van Universiteit Leiden bij *Leiden University Dual PhD Centre The Hague*. Dat programma verbindt de buitenwereld met de binnenwereld, combineert werken en promoveren en verbindt zo beroepspraktijk met wetenschap. We komen uit alle windstreken, we hebben verschillende ervaringen, we kijken naar verschillende typen werkelijkheid om ons heen, vanuit verschillende faculteiten en wetenschaps-gebieden, we zijn oud en jong, idealistisch en pragmatisch. De effecten daarvan op onze waarnemingen en duidingen, op ons onderzoekswerk bespreken we met elkaar.

Waar toe dat alles? Waar toe wetenschap? Frans Saris: Om een duurzame ontwikkeling, om de vreugde van de ontdekking, als hulp bij het maken van morele keuzes, om te overleven.¹⁰ Ik voeg daar de persoonlijke ontwikkeling van de onderzoeker als motief voor wetenschap aan toe. Om Wilhelm von Humboldt te citeren: “*Bildung durch Wissenschaft*”.¹¹

Adriaan in 't Groen

---

¹⁰ Frans W. Saris, *Waar toe Wetenschap?* (Leiden: Leiden University Press, 2007), 59.

¹¹ Zie het lemma ‘Bildung’ hierna.

